

מערך שיעור

זהות יהודית וחקיקה ישראלית

מערך שיעור זה מבוסס על הפרק השלישי בידעון 'זהות יהודית' ("לא שוחים עם הזרם"), אנו ממליצים לקרוא פרק זה כהכנה לשיעור.

השיעור מיועד לתלמידי התיכון, כיתות י"ב ומתבסס על חקיקה ישראלית המובאת במחון למורי האזרחות. אורכו של השיעור כשעה וחצי. לאור כל זאת, ניתן ללמד את השיעור כפי שהוא מובא כאן, או לחלופין, ללמד יחידות שונות מתוכו, לעבות אותן ולהתאים אותן לכיתות בהן אתם מלמדים.

רציונל:

בשיעור המוצע אנו מבקשים להגדיר את מאפייני ההשתייכות לקולקטיב על בסיס שלושה קריטריונים: גורמיו הייחודיים של הקולקטיב, הזיקה של היחידים לקולקטיב והיחס לאחר. קריטריונים אלה משמשים על מנת להגדיר את זהותה היהודית של המדינה אך גם את זהותם של היחידים השייכים ללאום היהודי, שני צדדים אלה באים לידי ביטוי במערך השיעור המובא להלן.

מהלך השיעור:

1. פתחו את השיעור בציטוט מדבריו של בן גוריון אודות 'הליכות המדינה היהודית', את המסר חיבר בן גוריון באוקטובר 1937, כעשר שנים וחצי לפני ההכרזה על הקמת מדינת ישראל: [1]

אנו עומדים לפני שינויים פוליטיים מכריעים. יתכן שאנו עומדים גם לפני קוממיות ממלכתית, לפני הקמת מדינה יהודית.

ויש לפתוח את הבירור בהבהרת המושג והתוכן של "מדינה יהודית".

במועצת הסוכנות בציריך שאל אחד ה"לא-ציונים" שאלה זו:

מה זאת מדינה יהודית –

האם זוהי מדינה, שרק יהודים אזרחיה?

או רק יהודים שליטים בה?

או דתה הרשמית היא הדת היהודית?

או שהרוב בתוכה הם יהודים?

מערכ שיעור

שאלו את התלמידים אילו מבין ההגדרות שמציע בן גוריון היא הקולעת ביותר מבחינת זהותה היהודית של מדינת ישראל?

בררו האם בתשובותיהם הם מתייחסים למצוי או לרצוי?

לרגע הנתון של ימי טרום הקמת המדינה או לימינו אנו?

2. הסבירו: זהותה היהודית של מדינת ישראל באה לידי ביטוי בחקיקה שנעשתה לאורך השנים.

שאלו: אילו חוקים שאתם מכירים מציינים את אופייה היהודי של מדינת ישראל?

אספו את תשובות התלמידים על הלוח, והוסיפו חוקים שהתלמידים לא הזכירו,

המטרה היא להגיע לרשימה הבאה הלקוחה ממחון מושגי היסוד למורי אזרחות: [2]

חוק חינוך ממלכתי

– החוק מגדיר את היעדים של מערכת החינוך הממלכתי בישראל.

– בין היעדים השונים (כמו חינוך לאהבת כל אדם, לנאמנות למדינה, לערכים דמוקרטיים, לדעת וליצירתיות) נמנים אהבת העם והארץ ולימוד מורשת ישראל והמסורת היהודית / החוק מדגיש את חשיבות הנחלתה של התרבות היהודית בבתי הספר.

חוק שעות עבודה ומנוחה

– החוק מגדיר את שעות העבודה וימי עבודה ומנוחה במשק.

– ליהודים נקבעה השבת כיום השבתון השבועי. ללא יהודים- בשישי, שבת או ראשון לפי בחירתם.

חוק יסודות המשפט

– החוק מתייחס למקרים בהם אין חקיקה ראשית / חקיקה שיפוטית אחרת לגבי המקרה הנדון.

– החוק מנחה את בתי המשפט לפסוק על פי "עקרונות החרות הצדק והיושר של מורשת ישראל" במקרים בהם אין חקיקה ראשית / חקיקה שיפוטית אחרת המתייחסת למקרה.

מערכ שיעור

חוק יסוד מקרקעי ישראל

- החוק קובע כי אדמות המדינה (הכוללות את אדמות הקק"ל) ניתנות לחכירה בלבד ולא למכירה.
- נועד לשמירה על אדמות הקק"ל שנקנו במהלך השנים בידי יהודים למען פיתוח ההתיישבות היהודית.
- (החוק ודרכי יישומו נתונים במחלוקת ציבורית ובשנים האחרונות חלו כמה שינויים בצורת יישומו).

חוק איסור גידול חזיר

- החוק אוסר גידול חזיר באזורים יהודים ומוסלמים.
- החוק אינו אוסר על אכילת חזיר / גידול חיות לא כשרות אחרות.
- האיסור על גידול חזיר נובע ממעמדו השלילי הסמלי וההיסטורי ביהדות.

חוק חג המצות

- החוק אוסר על בעלי עסקים הצגת ומכירת חמץ ברשות הרבים באזורים יהודים במהלך ימי חג הפסח.
- החוק אינו אוסר אכילת חמץ.

חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה

- החוק קובע את יום כ"ז בניסן (התאריך הלועזי משתנה בכל שנה) כיום הזיכרון לשואה ולגבורה.
- החוק מבטא את הזיקה של מדינת ישראל להיסטוריה של העם היהודי.

חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם

- החוק קובע כללי ענישה ייחודיים (כולל עונש מוות) על פשעי הנאצים ועוזריהם למרות שנעשו לפני הקמת המדינה ומחוץ לגבולותיה.
- הענישה מתייחסת לפשעים שנעשו נגד העם היהודי.

חוק השידור הציבורי

- החוק כולל את יעדיו של השידור הציבורי בישראל.
- מונה ביניהם את טיפוח וקידום השפה העברית ומורשת ישראל.

מערך שיעור

חוק בתי הדין הרבניים

- החוק קובע שכל אזרחי ישראל מחויבים להתחתן ולהתגרש במסגרת בתי הדין של בני דתם וממילא נישואין וגירושין של יהודים בישראל יערכו על פי דין תורה.
- (החל מ-2010 המדינה מאפשרת נישואין אזרחיים לאזרחים שהינם חסרי דת).

מעמד השפה העברית

- העברית אמנם לא נקבעה בחוק מפורש כשפה הרשמית של מדינת ישראל וכך נותרה החקיקה מתקופת המנדט המקנה לעברית ולערבית מעמד של שפות רשמיות (לאחר הביטול המפורש בחקיקה של מעמד השפה האנגלית).
- החקיקה והפסיקה בישראל מקנות עדיפות לעברית כשפה רשמית כביטוי לאופייה היהודי של המדינה.

לוח השנה העברי

- לוח השנה העברי הוא לוח השנה הרשמי של מדינת ישראל כביטוי לאופייה היהודי של המדינה.
- החגים היהודים הינם ימי שבתון רשמיים במדינה.
- החוק מחייב שימוש בתאריך עברי בכל מסמך רשמי היוצא מטעם המדינה ומוסדותיה.

סמלי המדינה

- סמלי המדינה הקבועים בחוק מבטאים את זהותה היהודית.
- דגל המדינה מורכב ממגן דוד שהוא סמל יהודי מסורתי ומפסי תכלת ולבן שהם צבעי הטלית היהודית, (נבחר כדגלה של התנועה הציונית עוד בראשית דרכה).
- סמל המדינה הינו המנורה שעמדה בבית המקדש בירושלים ומשני צדיה ענפי זית.
- המנון המדינה, "התקווה", מבטא את שאיפת העם היהודי לחזור לארצו ולחדש בה את חרותו המדינית.

מערך שיעור

3. הסבירו: החוקים מתבססים על השקפת עולם ערכית אודות זהותו של העם היהודי היושב בציון.

את ההשקפה הזו ניתן לחלק על פי שלושה קריטריונים:

- מהם גורמיו הייחודיים של הקולקטיב היהודי?
(ההיסטוריה, התרבות, הנורמות או הערכים המיוחדים רק לו?)
- מהי הזיקה של היחידים לעם היהודי?
(באיזה אופן מבטאים האנשים היחידים את הקשר שלהם לקבוצה הגדולה?)
- מהו היחס לאחר?
(כיצד ממקמים עצמם היחידים בקבוצה ביחס למי שאיננו משתייך אליה?)

בקשו מהתלמידים לעבור על רשימת החוקים ולסמן את החלקים המתייחסים לייחודו של העם היהודי, לזיקתם של היחידים אל הקולקטיב היהודי ולבסוף ליחסו של הרוב היהודי ל'אחרים' החולקים איתם את המרחב המשותף.

אספו את תשובות התלמידים על הלוח, שימו לב שעשויות להיות תשובות שונות מהן עולה כי החלוקה לשלוש הקטגוריות איננה חד משמעית וכי הקטגוריות לעיתים משולבות האחת בשנייה.

4. הסבירו: שלוש הקטגוריות להגדרת זהות קולקטיבית אינן מתייחסות רק לקבוצה גדולה, אלא גם לאנשים בודדים.

בקשו מהתלמידים לחשוב על זהותם היהודית בהתייחס לשלוש הקטגוריות שצינו לעיל ולכתוב שורה אחת בנוגע לכל אחת מהן:

- מהם גורמיו הייחודיים של הקולקטיב?
- מהי הזיקה של היחידים לקבוצה?
- מהו היחס לאחר?

בקשו מהתלמידים לשתף בזוגות את מה שכתבו, ולחשוב יחד על המשותף ועל השונה שבהגדרתם האישית את זהותם היהודית.

5. לסיכום, הקרינו את [הסרט הבא](#), העוסק במשפחה ממושב 'שאר ישוב', בה האם ממוצא גרמני-נוצרי ואילו בנותיה בחרו בזהויות יהודיות-ישראליות שונות.

בקשו מהתלמידים להתבונן בסרטון באמצעות שלוש הקטגוריות בהן עסקנו בשיעור.

מערך שיעור

(שימו לב, הסרטון אורכו כרבע שעה, תוכלו להקרין את כולו או חלקים ממנו).

בסרטון שלוש דמויות שכל אחת מהן בחרה לבטא את זהותה היהודית/ישראלית באופן מסוים. בקשו מהתלמידים לבחור באחת הדמויות ולציין האם הם מזדהים עם טענתה או לא ומדוע.

[1] את הפרסום המקורי ניתן למצוא באתר הספרייה הלאומית.

[2] מחוון מושגי היסוד למורי אזרחות.